

VI. KRONIKA

WSPOMNIENIE O BOGUSŁAWIE LEŚNODORSKIM W DWUDZIESTOLECIE ŚMIERCI PROFESORA

W 2005 r. minęło 20 lat od śmierci profesora Bogusława Leśnodorskiego. Był wybitnym historykiem prawa, uczonym wielu zainteresowań, pasji i talentów, nauczycielem kilku pokoleń studentów.

13 grudnia 2005 r. bliscy Profesora – przyjaciele, współpracownicy i uczniowie zebrali się, aby uczcić Jego pamięć. Prowadził spotkanie prof. Marek Wąsowicz, przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Krótko przypomniał życiorys Bogusława Leśnodorskiego. Profesor urodził się w 1914 r. w Krakowie. Tam ukończył III Gimnazjum im. Jana Sobieskiego, tam też – w Uniwersytecie Jagiellońskim – rozpoczął w 1932 r. studia prawnicze. Było Mu dane uczestniczyć w wykładach i seminariach prowadzonych przez tak wybitnych uczonych, jak Stanisław Wróblewski, Rafał Taubenschlag, Stanisław Estreicher. Skryształowane zainteresowania historyczno-prawne rozwijał Bogusław Leśnodorski jako uczeń Stanisława Kutrzeby. Ukończył studia w roku 1936 i rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Historii Ustroju Polski UJ. Od tego momentu praca naukowa i dydaktyczna wyznaczała rytm życia Bogusława Leśnodorskiego. Doktorat uzyskał tuż przed wybuchem II wojny światowej na podstawie dysertacji o Prusach Królewskich w XV i XVI w. W listopadzie 1939 r. podzielił los 200 profesorów i asystentów Uniwersytetu uwięzionych w obozie w Sachsenhausen, później w Dachau. Zwolniony w 1940 r., wrócił do Krakowa i – jak wielu Jego kolegów z uczelni – podjął wykłady w ramach tajnego uniwersytetu. Kontynuował też pracę naukową, zwracając swe zainteresowania ku epoce Oświecenia. Rozpoczęte wtedy badania zaowocowały pracą *Dzieło Sejmu Czteroletniego*. Stała się ona podstawą habilitacji w 1949 r. Od 1950 r. Bogusław Leśnodorski związał swe losy z Warszawą. Został mianowany profesorem historii państwa i prawa Polski na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Od tego momentu już do końca aktywnego życia z Uniwersytetem Warszawskim i jego Wydziałem Prawa był związany. Był członkiem Rady Wydziału, senatorem uniwersyteckim, dyrektorem Instytutu Historii Prawa, wreszcie w latach 1965–1968 dziekanem Wydziału. Aktywność profesora Leśnodorskiego wykraczała poza uczelnię: działał w Polskiej Akademii Nauk: tu w Instytucie Historii przez kilka lat kierował Pracownią Dziejów Polski Okresu Oświecenia. Był też członkiem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, twórcą czasopisma „Życia Nauki” i – przez 21 lat – redaktorem „Kwartalnika Historycznego”.

O aktywności naukowej Bogusława Leśnodorskiego mówiła prof. Katarzyna Sójka-Zielińska, zwracając uwagę na Jego rozległe zainteresowania i niezwykłą umiejętność widzenia zagadnień w perspektywie interdyscyplinarnej. Korzystał z metod socjologii, historii gospodarczej, ekonomii politycznej, historii kultury, demografii. Zainteresowany historią państwa i narodu, bliski był w pojmowaniu procesu dziejowego francuskiej szkole Annales. Ze swymi historycznymi pasjami łączył zaangażowanie w sprawy współczesności. Profesor Sójka-Zielińska wspominała szczególnie jedną ze swoich z Nim rozmów, kiedy opowiadał o sytuacji

w kraju i atmosferze na Uniwersytecie po tzw. Liście 34. Wspominała też tragiczne dla warszawskiej uczelni dni marca 1968 r., kiedy, już jako dziekan Wydziału, odważnie bronił studentów i pracowników.

Profesor Hubert Izdebski przypomniał w swoim wystąpieniu o wielkiej naukowej pasji profesora Leśnodorskiego, a mianowicie o historii administracji: był prekursorem idei tych badań na gruncie polskim i wyznaczył ich kierunek.

O swoich spotkaniach z Bogusławem Leśnodorskim w Instytucie Historii PAN i na Uniwersytecie mówił prof. Henryk Samsonowicz, wymieniając Go wśród pokolenia swoich Mistrzów.

Profesorowie Instytutu Historii Prawa: Grażyna Bałtruszajtys, Michał Pietrzak i Marek Wąsowicz opowiadali o codziennych spotkaniach z Profesorem, prowadzonych przez Niego seminariach i zajęciach. Z wyjątkową uwagą obserwował studentów i młodych asystentów, otaczał ich zainteresowaniem i życzliwą opieką. U początku drogi naukowej było to dla nich wielką pomocą, mobilizacją i zachętą do dalszej pracy.

Profesor Genowefa Reyman mówiła o znaczeniu spuścizny naukowej Bogusława Leśnodorskiego nie tylko dla historyków, ale także dla prawników i sugerowała podjęcie reedycji Jego najważniejszych prac. Szerokość spojrzenia i umiejętność ukazywania powiązań historii i współczesności – te zalety prac Leśnodorskiego wymagają przypomnienia i powodują, że wiele Jego ustaleń i myśli jest ciągle aktualnych.

Dr Władysław Kulesza wspominał pierwsze uniwersyteckie zajęcia, w których – jako student I roku uczestniczył: wykłady profesora Leśnodorskiego. Zainteresowanie historią, które z nich wyniósł, pogłębione były myślami z książek: *Historia i współczesność* oraz *Rozmowy z przeszłością*. Te wykłady i lektury procentują do dziś w pracy naukowej.

Dr Anna Rosner mówiła o współpracy i kontaktach z profesorem Leśnodorskim w zespole badającym historię elit polskiego Oświecenia i o niezrealizowanych – niestety – ostatnich planach i zamierzeniach naukowych. Chciał raz jeszcze poddać pod dyskusję pytanie o swoistość i uniwersalność polskiego Oświecenia, pokazać nową wizję dziejów Sejmu Wielkiego, zrewidować koncepcje cezur chronologicznych, a przede wszystkim napisać biografię Hugona Kołłątaja. Profesor prowadził bardzo ożywioną korespondencję z członkami zespołu. Listy te pełne były pomysłów, wskazówek bibliograficznych i tak przezeń lubianych cytatów z literatury pięknej, której był prawdziwym znawcą.

Wszyscy uczestnicy spotkania wspominali Bogusława Leśnodorskiego jako mistrza kontaktów z ludźmi, twórcę i animatora wielu środowisk. Szczególną wartością były dla niego idee uniwersytetu – wspólnoty uczonych i uczących się, uczniów i mistrzów. Kiedy podsumowywał dokonania Instytutu Historii Prawa w 25-lecie jego powstania, pisał:

Zespołowość nie oznacza tylko opracowania pewnego, jednego zagadnienia w określonej grupie badaczy. Oznacza również, a może przede wszystkim, stworzenie systemu stałych kontaktów w Instytucie, dyskusji i krytyki. Decydującym czynnikiem okazuje się tu obok nowoczesnej organizacji pracy klimat współdziałania, krytycznego, ale i rzeczywście koleżeńskiego, klimat wspólnoty zainteresowań i ambicji twórczych, wzajemnego zaufania i pomocy (...). Istotnym problemem jest bowiem współzycie w Instytucie pracowników nauki i nauczycieli różnych generacji. Nie należy zacierać różnic między pokoleniami. Na szczęście dla postępu ludzkiego zawsze istniały różnice między ojcami i ich synami. Ale nie musiały one i nie muszą oznaczać li tylko konfliktów. Decydujące jest wazkie zjawisko, które oznacza nie negacje tradycji, lecz ich ciągle przewartościowywanie, łączenie całości i zmiany.

Te słowa nie straciły nic ze swej aktualności.

Spotkanie w rocznicę śmierci Profesora odbyło się w jednej z sal odnowionego starego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Miejsce nie było przypadkowe: ten gmach ma walor symbolu, związany jest z historią uczelni. Od 1894 r. był siedzibą uniwersyteckiej biblioteki, obrósł legendą; bez zbiorów i czytelni BUW nie mogli obejść się i studenci, i pracownicy uczelni: wśród nich profesor Leśnodorski. W ostatnich latach, już po śmierci Profesora, gmach przeszedł gruntowną modernizację. Biblioteka przeniosła się do nowoczesnego budynku na Powiśle, zaś dawne biblioteczne sale przeznaczono dla potrzeb dydaktyki. Dzięki starannej renowacji udało się jednak zachować wiele: główny układ budynku, piękną klatkę schodową, mozaiki na posadzce. Nawet malkontenci odnajdują tu klimat starej uniwersyteckiej biblioteki. Od października 2005 r. BUW tętni życiem studentckim. Bogusław Leśnodorski doskonale znał ten budynek – jak wszyscy członkowie *universitas* często tu bywał, korzystał z czytelni profesorskiej. Czy zaakceptowałby ostatnie zmiany? Sądzę, że tak. Jedną z cech Profesora było – przy szacunku dla tradycji – otwarcie na przyszłość, ciekawość nowego, akceptacja nowoczesności. W nowej, nowoczesnej auli równie dobrze jak w starej sali Auditorium Maximum (tradycyjnym miejscu prawniczych wykładów) mógłby mówić o ideach Oświecenia, Kołłątaju, Sejmie Wielkim, napoleońskiej Europie. Był wykładowcą fascynującym – i takim pozostał w pamięci swoich studentów. Takiego Bogusława Leśnodorskiego: człowieka Uniwersytetu, wykładowcę i nauczyciela, dziekana, ale też uczonego, autora wielu prac i koncepcji naukowych, wspominali uczestnicy grudniowego spotkania.

ANNA ROSNER (Warszawa)

JUBILEUSZ PROFESORA ADAMA LITYŃSKIEGO

Profesor Adam Lityński obchodził podwójny jubileusz: 65. rocznica urodzin zbiegła się z 40-leciem Jego pracy naukowej. Urodzony 2 stycznia 1940 r. we Lwowie Adam Lityński przeszedł wraz z rodziną wędrowną wielu Kresowian, aby osiąść w 1945 r. w Katowicach. Prawo ukończył w 1962 r. we Wrocławiu. Jesienią 1966 r. podjął pracę w ówczesnej Filii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Katowicach, przekształconej następnie (1968) w Uniwersytet Śląski. Tutaj, na Wydziale Prawa i Administracji, przeszedł wszystkie szczeble zawodowej kariery: doktorat w 1970 r. (był to pierwszy doktorat obroniony na Wydziale Prawa i Administracji UŚ); habilitację w 1976 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, profesurę dopiero w 1989 r. Postępowanie naukowe na tytuł profesora w połowie lat osiemdziesiątych zostało ukończone szybko, ale z przyczyn politycznych władze zatrzymały nadanie tytułu; otrzymał go Profesor dopiero po „okrągłym stole”. Od 1992 r. jest profesorem zwyczajnym.

W latach 1981-1991 Adam Lityński był członkiem NSZZ „Solidarność”. Jako prodziekan Wydziału Prawa i Administracji UŚ (1977-1981/82) w latach 1980-1981 pozostawał dla studentów symbolem uniwersalnych treści, jakie niosła w sobie idea autonomii akademickiej, co piszący te słowa może stwierdzić jako ówczesny przewodniczący samorządu studentckiego WPIA UŚ.

Rola Profesora jeszcze bardziej uwidoczniła się w mrocznym okresie stanu wojennego. Usunięty został wówczas (styczeń 1982) ze stanowiska prodziekana; „przeznaczony do internowania” okresowo ukrywał się. Pamiętać warto, że ze wszystkich wyższych uczelni w Polsce fala represji najbardziej dotknęła Uniwersytet Śląski. Liczba internowanych i zwalnianych pracowników oraz studentów nie miała sobie równych w jakimkolwiek innym środowisku

akademickim w kraju. Tym mocniej należy podkreślić solidarność i determinację całego środowiska Wydziału Prawa i Administracji, dzięki czemu represje względem pracowników Wydziału nie powodowały nieodwracalnych skutków. Wracający po okresie internowania studenci mogli liczyć na przychylnie traktowanie przez wielu profesorów, co stwierdzam z autopsji. Symbolem takiej postawy stał się Profesor Adam Lityński, którego seminarium magisterskie przekształciło się w środowisko ludzi mogących liczyć na wszechstronną pomoc oraz opiekę dydaktyczną prowadzącą do umożliwienia zakończenia studiów ludziom, którymi nieustannie interesowali się „opiekunowie” ze Służby Bezpieczeństwa. O tym świadczą dzisiaj posłowie, sędziowie, adwokaci, notariusze, radcowie prawni, prokuratorzy wywodzący się ze „szkoły Adama Lityńskiego” z lat 1982-1989.

Przed wyborami z 4 czerwca 1989 r. został członkiem Śląsko-Dąbrowskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarności”. W latach 1992-1993 był prorektorem Uniwersytetu Śląskiego. Do 1989 r. nie odznaczony, po 1990 r. otrzymał m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej, a także złotą odznakę „Zasłużony dla Uniwersytetu Śląskiego”.

Profesor jest faktycznym twórcą katowickiego środowiska historyczno-prawnego, kierownikiem Katedry Historii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, a także kierownikiem Katedry Administracji w Wyższej Szkole Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach oraz profesorem na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku i tamże kierownikiem Katedry Nauk Historyczno-Prawnych. Wypromował 5 doktorów.

Profesor A. Lityński jest autorem ok. 200 prac, w tym 13 książek, z zakresu historii prawa karnego i cywilnego, głównie Oświecenia i Polski Ludowej, jak też historii parlamentaryzmu polskiego XVII-XVIII w. Zakres chronologiczny badań jest imponujący, bo obejmuje czasy od XIII do końca XX w. Za pracę naukową autor był wielokrotnie nagradzany.

Z okazji jubileuszu uczniowie i współpracownicy przygotowali księgę pamiątkową zawierającą 12 ich własnych prac, redagowaną przez prof. dra hab. Mariana Mikołajczyka i dra Andrzeja Drogonia, z recenzją naukową prof. dr hab. Doroty Malec. Księga została wydana w ramach prac naukowych Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, jako tom 7 *Miscellanea iuridica*. Oprawą naukową dla wręczenia księgi była zorganizowana przez Katedrę Administracji WSZiNS w Tychach oraz Katedrę Historii Prawa WPiA UŚ konferencja naukowa, związana z rocznicą restytucji Państwa Polskiego w 1918 r., której motywem przewodnim był temat: *Początki państwa polskiego po I wojnie światowej: budowa systemu ustrojowego oraz polskiego porządku prawnego*.

Konferencja zgromadziła szacowne grono reprezentantów uczelni, z którymi współpracuje Profesor Adam Lityński. Przybyli przedstawiciele nauk historycznoprawnych z Uniwersytecie Jagiellońskiego, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Śląskiego. Licznie reprezentowani byli wychowankowie seminarium magisterskiego Profesora: posłowie na Sejm RP, sędziowie sądów apelacyjnych i okręgowych, prokuratorzy radcowie prawni, notariusze, przedstawiciele środowisk gospodarczych. Swoją udział zaznaczyło grono profesorskie innych nauk rozwijanych w UŚ oraz WSZiNS. Część merytoryczną konferencji stanowiły wykłady prezentowane przez: prof. Marka S. Szczepańskiego – rektora WSZiNS: „*Dobra niepodległość i cnoty obywatelskie*”; dra Andrzeja Drogonia, WPiA UŚ oraz WSZiNS: *Akty ustrojowe okresu przejściowego 1918-1921*; prof. Adama Lityńskiego: *Ku własnemu prawu we własnym państwie. Tworzenie prawa sądowego w II RP*; prof. Dorotę Malec, UJ, *Sądownictwo administracyjne jako element państwa prawa u progu II RP* oraz prof. Józefa Ciągwę, URz i UŚ: *Autonomia Śląska – podstawy ustrojowe*. Obrady prowadził prof. dr hab. Marian Mikołajczyk.

Drugą część uroczystości wypełniło wręczenie księgi pamiątkowej absolutnie zaskoczonemu Jubilatowi; organizatorom udało się do końca ukryć faktyczny cel i charakter całej imprezy oraz przygotowaną księgę. Aktu wręczenia tomu *Między I a III Rzeczpospolitą. Kształtowanie europejskiej kultury prawnej. Prace ofiarowane prof. zw. dr hab. Adamowi Lityńskie-*

mu w czterdziestolecie pracy naukowej („Miscellanea iuridica”, t. 7; red. M. Mikołajczyk i A. Drogoń. Śląskie Wydawnictwa Naukowe, Prace Naukowe i Konferencyjne WSZiNS. Tychy 2005) dokonał rektor WSZiNS w Tychach – prof. Marek S. Szczepański. Wśród licznych gratulacji, które obecni składali Profesorowi Adamowi Lityńskiemu, szczególnego wymiaru nabrały życzenia przedstawicieli UJ – prof. Wacława Uruszczaka, prof. Doroty Malec, a także odczytane listy: dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku prof. Leonarda Etela oraz rektora Krakowskiej Szkoły Wyższej prof. Jerzego Malca.

Po uroczystościach oficjalnych grono współpracowników i byłych seminarzystów Profesora spotkało się na uroczystej kolacji, która szybko przerodziła się w przyjacielskie spotkanie kilku pokoleń miłośników nauk historycznoprawnych.

ANDRZEJ DROGOŃ (Katowice)

**MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
PODZIAŁ WŁADZY I PARLAMENTARYZMU W PRZESZŁOŚCI I WSPÓŁCZEŚNIE.
PRAWO – DOKTRYNA – PRAKTYKA.
500 ROCZNICA UCHWALENIA KONSTYTUCJI NIHIL NOVI Z 1505 R.
Kraków-Radom, 5-8 września 2005 r.**

Międzynarodowa Komisja Historii Instytucji Reprezentatywnych i Parlamentarnych (International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions – ICHRPI), utworzona w Warszawie w 1933 r., zrzeszająca licznych naukowców, w tym prawników, historyków oraz teoretyków z całego świata, corocznie organizuje w miastach różnych państw na wszystkich kontynentach kongresy naukowe poświęcone historii parlamentaryzmu. W 2005 r. konferencję tę zorganizowano w Krakowie. Jej tematyką był: *Podział władzy i parlamentaryzm w przeszłości i współcześnie. Prawo – doktryna – praktyka. 500 rocznica uchwalenia Konstytucji Nihil novi z 1505 r. (500 lat polskiego bikameralizmu)*. Głównym organizatorem 56. z kolei konferencji ICHRPI był Uniwersytet Jagielloński, reprezentowany przez Katedry Historii Prawa Polskiego i Historii Powszechnej Państwa i Prawa UJ. Współorganizatorami były Polska Akademia Umiejętności w Krakowie, Prezydent Miasta Radomia oraz Województwo Małopolskie. Patronat honorowy nad tym naukowym spotkaniem objęli Marszałek Sejmu RP, Prezes Trybunału Konstytucyjnego, Marszałek Województwa Małopolskiego, Przewodniczący Sejmiku Województwa Małopolskiego oraz Prezydent Miasta Krakowa.

Impulsem do zorganizowania Konferencji właśnie w 2005 r. była przypadająca nań 500. rocznica uchwalenia przez Sejm I Rzeczypospolitej Konstytucji *Nihil novi*. Tekst tej konstytucji regulował skład staropolskiego Sejmu, do którego obligatoryjnych elementów należały od tej pory trzy „stany sejmujące”: król oraz Senat i posłowie ziemscy. Wprowadzono w niej także zasadę zgody, jako warunku *sine qua non* uchwalenia jakiegokolwiek nowego prawa, które miało nakładać na osobę prywatną obowiązki, obciążać Rzeczpospolitą, sprzeciwiało się prawu pospolitemu lub wolnościom publicznym. Były to zasady funkcjonowania parlamentu już całkowicie nowożytnego, działającego na podstawie konsensusu wszystkich stanów w nim zgromadzonych, a nie z woli samego króla lub możnowładców. Sejm, który uchwalił tę ważną dla historii ustroju Polski konstytucję sejmową, zgromadzony został w Radomiu w maju 1505 r.

Konferencja odbyła się w dniach 5, 6 oraz 8 września 2005 r. w Krakowie, natomiast w dniu 7 września obradujący udali się do Radomia, czy do miejsca narodzin Konstytucji *Nihil novi*.

Otwarcie obrad nastąpiło uroczystie w Auli w Collegium Novum 5 września. Uczestników przywitani i kongres rozpoczęli: dziekan Wydziału Prawa i Administracji UJ prof. Tadeusz Włudyka, doradca Prezydenta RP Mirosław Głogowski, przewodniczący Rady Miasta Radomia Tadeusz Derlatka, przewodniczący Sejmiku Województwa Małopolskiego Piotr Boroń, przedstawiciele Prezydenta Miasta Krakowa Jacka Majchrowskiego oraz marszałka Województwa Małopolskiego Janusza Sepioła.

W konferencji udział wzięli uczeni z wielu państw. Wśród nich byli reprezentanci takich krajów europejskich, jak: Austria, Belgia, Chorwacja, Czechy, Francja, Hiszpania, Litwa, Niemcy, Polska, Słowacja, Węgry, Wielka Brytania czy Włochy. Obecni byli także wybitni znawcy parlamentaryzmu z Brazylii, Chile, Japonii, Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Konferencja zgromadziła 130 osób, samych referentów było ponad 60. Streszczenia prezentacji zostały wydrukowane i w postaci książkowej rozdane uczestnikom, co przyczyniło się do podniesienia jakości i stanowiło dogodną pomoc w dokonaniu wyboru pomiędzy określonymi panelami tematycznymi.

Uczestnicy konferencji spotkali się w gmachu Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego (ul. Gołębia 24) na sesji plenarnej, której temat brzmiał: *Podział władzy w czasach nowożytnych*. Po uroczystym obiedzie wydanym przez Prezydenta Miasta Krakowa obrady toczyły się w trzech sekcjach tematycznych, w pierwszej: *Parlament i kultura polityczna od Średniowiecza do XVIII w.*, drugiej: *Parlament i kultura polityczna w XIX-XX w.* oraz trzeciej: *Procedura ustawodawcza w ciałach przedstawicielskich od czasów nowożytnych do XX w.* Pracowity dzień zakończył bankiet w restauracji na Wawelu, którego gospodarzem był Marszałek Województwa Małopolskiego. Spotkanie na Zamku Wawelskim uświetnił koncert Chóru Mariańskiego z Krakowa.

Obrady w drugim dniu odbyły się w siedzibie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Przed południem uczestnicy spotkali się na sesji plenarnej pt. *Podział władzy w czasach nowożytnych*, a po południu w dwóch sekcjach, których tematyką były: *Doktryny polityczne i instytucje władzy w Średniowieczu i czasach nowożytnych* oraz *Doktryny polityczne i instytucje władzy do XX w.* Po sesji uczestnicy udali się do Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie prorektor UJ prof. dr hab. Władysław Miodunka otworzył wystawę okolicznościową poświęconą *Parlamentaryzmowi dawnej Polski*.

Dzień trzeci spędzono w Radomiu, dokąd udano się autokarami. Gościnne władze Radomia przyjęły uczestników w budynku Resursy przy ul. Malczewskiego 16, gdzie odbyła się sesja plenarna pt. *Wspólnota polsko-litewska jako instrument władzy*, po której nastąpiły zamknięcie konferencji oraz Spotkanie Generalne członków Komisji Historii Instytucji Reprezentatywnych i Parlamentarnych. Na zakończenie konferencji organizatorzy przewidzieli także program alternatywny. Chętni mogli wybierać między ofertami zwiedzania miasta Krakowa, kopalni soli Wieliczka oraz Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Materiały konferencji zostaną wydane drukiem.

Słowa gorącego podziękowania należą się tym, którzy przyczynili się do sukcesu konferencji: patronom honorowym, wśród których byli Marszałek Województwa Małopolskiego, Przewodniczący Sejmiku Województwa Małopolskiego oraz Prezydent Miasta Krakowa, władzom samorządowym Miasta Radomia oraz Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, pracownikom Biura Organizacji Imprez Naukowych UJ, Dziekanowi Wydziału Prawa i Administracji UJ, Krajowemu Depozytowi Papierów Wartościowych S.A., Istituto Italiano di Cultura oraz firmie Grupie Maspex-Wadowice. Na szczególne słowa wdzięczności organizatorów zasługuje ofiarna praca licznych wolontariuszy spośród studentów i absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

ANNA KARABOWICZ (Kraków)

59. SESJA SOCIÉTÉ FERNAND DE VISCHER POUR L'HISTOIRE DES DROITS DE L'ANTIQUITÉ

W dniach od 20 do 24 września 2005 r. odbyła się 59. sesja Société Fernand de Vischer pour l'Historie des Droits de l'Antiquité (SIHDA). Miejscem międzynarodowego spotkania romanistów był Uniwersytet Ruhry w Bochum (Ruhr-Universität Bochum).

Uczestników sesji powitał prof. Christoph Krampe, reprezentujący w tym roku zarówno Komitet Generalny, Naukowy oraz Organizacyjny SIHDA. Historię (prawa miejskie: 1321 r.), perspektywy i kierunki rozwoju Bochum przedstawiła następnie burmistrz miasta, dr Ottilie Scholz. Zwiedzanie kopalni poprzedził wykład dyrektora Muzeum, prof. Rainera Slotta, który scharakteryzował historię niemieckiego górnictwa, a kierowaną przez siebie placówkę zaprezentował przede wszystkim jako ośrodek badań naukowych nad górnictwem węglowym.

Konferencja poświęcona została ważnemu poznawczo tematowi: *La réponse des juristes et des experts à la pratique du droit*.

Posiedzenie plenarne w dniu 21 września rozpoczął prof. Christoph Krampe. Powitał on uczestników i zaprosił do zabrania głosu pełniącego w latach 1979-1989 funkcję rektora Uniwersytetu prof. Knuta Ipsena. Profesor Ipsen przedstawił historię Uniwersytetu, wyraził radość, że na miejsce obrad wybrano właśnie Uniwersytet w Bochum i życząc udanych obrad, dokonał oficjalnego otwarcia sesji. Posiedzenie plenarne zakończył należący już do merytorycznego programu sesji wykład prof. Josepha Georga Wolfa (Universität Freiburg im Breisgau): *Responsenwerke und Respondierpraxis*.

Pozostała część obrad ze względu na rekordową liczbę wykładów (ponad 70) odbywała się w trzech równoległych obradujących sekcjach.

SEKCJA I	SEKCJA II	SEKCJA III
prof. Reuven Yaron (The Hebrew University, Jerusalem) <i>Die Abwesenheit des Gatten in Altorientalischen Rechten</i>	prof. Giovanni Nicosia (Università di Catania) <i>Responsa prudentium e ius controversum</i>	prof. Encarnació Ricart Martí (Universidad Rovira e Virgili, Tarragona) <i>In integrum restitutio propter absentiam et petitio bonorum possessionum</i>
prof. Juan de Churrua (Univesidad Deusto, Bilbao) <i>La pratique de droit romain par les chrétiens en ce qui concerne le mariage pendant l'époque préconstantinienne</i>	prof. Kaius Tuori (University of Helsinki) <i>Ius respondendi revisité</i>	prof. Lisbeth-Andrea Philip-Vetter (University of New Orleans) <i>La función de la mujer de acuerdo con la constitución de la pareja según la visión de Alfonso X en la cuarta partida</i>
prof. René-Marie Rampelberg (Université Paris V René Descartes) <i>Le juriste de l'empereur entre justiciable et élève</i>	prof. Rolf Knütel (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn) <i>Zur Auslegung von Stipulationen</i>	prof. Alfons Bürge (Ludwig-Maximilians-Universität München) <i>Die societas ad emendum im Lichte der Organisation von nundinae</i>
prof. Konstantinos G. Pitsakis (Université Démocrite de Thrace) <i>Une tradition byzantine de réponses de juristes: les érôtapokriseis des canonistes. À la recherche d'une typologie</i>	prof. Anna Pikulska (Uniwersytet Łódzki) <i>Les arpenteurs romains – les juges et les experts</i>	prof. Shigeo Nishimura (Kyushu University, Fukuoka) <i>Eine vernünftige Antwort von Scaevola D. 12.6.67.4</i>

prof. Antonio Diaz Bautista (Universidad de Murcia) <i>La défense du classicisme dans quelques rescrits de Dioclecien</i>	Annette Ruelle (Faculté Universitaire Saint-Louis, Bruxelles) <i>Le verbe respondere et les tours de parole dans le dialogue de l'obligation verbis: essai d'analyse pragmatique de sens</i>	prof. Thomas McGinn (Vanderbilt University) <i>Reality and the Jurists: Some Recent Views</i>
prof. Eliane Maria Agati Madeira (São Bernardo do Campo-São Paulo) <i>A propos «des femmes qui ont plaidé leurs causes devant les magistrats»</i>	prof. Osvaldo Sacchi (Seconda Università degli Studi di Napoli) <i>Stoa e giurisprudenza romana</i>	prof. Bernard Keith Vetter (Loyola University, New Orleans) <i>Another Legal Transplant: The Roman Law of Slavery in Louisiana</i>
prof. Nikolaus Benke (Universität Wien) <i>Lucretia's Heritage in the Legal Regime on Adulterium</i>	prof. Antonio Palma (Università di Napoli Federico II) <i>Il senso comune come parametro interpretativo</i>	prof. Karl-Wilhelm Welwei (Ruhr-Universität Bochum) <i>Die Stellung der Sklaven im Spannungsfeld von ius gentium und ius naturale aus der Sicht römischer Juristen</i>

Pierwszy dzień obrad podsumował w swoim wystąpieniu były (1997-1999) dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Ruhry w Bochum, prof. Helmut Siekmann i zaprosił do wygłoszenia – otwartego również dla publiczności – wykładu prof. Bernarda Andreae (*Deutsches Archäologisches Institut Rom*). Zebrani z dużym zainteresowaniem wysłuchali wykładu profesora archeologii na temat: *Legitimation durch Mythos. Das Beispiel des Kaisers Tiberius (14-37 n. Chr.) und seine welthistorischen Folgen*. Wykład stanowił bowiem podsumowanie ponad 40-letniej pracy oraz badań naukowych profesora na wskazywany temat.

Następnego dnia, 22 września, obrady odbywały się wyłącznie w sekcjach.

SEKCJA I	SEKCJA II	SEKCJA III
prof. Fritz Sturm (Université de Lausanne) <i>La constitution d'une dot portant sur un usufruit. Essai d'explication de rescrit C.5.12.18 (a" 294)</i>	prof. Andreas Wacke (Universität zu Köln) <i>Die Erfindung des Erbbaurechts (superficies) – eine rechtsschöpferische Großtat</i>	prof. Boudewijn Sirks (Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt a.M.) <i>Der Charakter der Tradition nach der Meinung einiger Juristen</i>
prof. Elena Silvestrova (Institute of State and Law – Russian Academy of Sciences) <i>The concept of usufruct in the Theodosian Code</i>	prof. Francisco J. Andrés Santos (Universidad des Valladolid) <i>Quelques observations d'Ulpian à propos des pouvoirs juridictionnels du gouverneur provincial</i>	prof. Rena van den Bergh (University of South Africa) <i>Aulus Gellius – An expert response?</i>
prof. Pascal Pichonnaz (Université de Fribourg) <i>La condition résolutoire avec effet réel: une réponse encore actuelle des experts à la pratique du droit?</i>	prof. Konstantin Tanev (Universität de Sofia) <i>Aspetto economico e legislativo dei rapporti tra i co-garanti conforme alla lex appuleia e lex furia de sponsu</i>	dr Johannes Platschek (Ludwig-Maximilians-Universität München) <i>Ex iureconsultis didici: Gellius fragt die Juristen nach es iure manum consertum</i>
prof. Dmitri Dozhdev (Institute of State and Law – Russian Academy of Sciences) <i>Did Celsus and Giulian know the "Durchgangstheorie" of delegation?</i>	prof. Guido Tsuno (Chuo University Tokio) <i>Computergestützte Ontologie und Topic Maps des usus modernus pandectarum</i>	dr Harry Dondorp (Vrije Universiteit Amsterdam) <i>Precise cogi ad operas</i>

prof. Ingo Reichard (Universität Bielefeld) <i>La delegatio ad promittendum</i>	prof. Dennis Kehoe (Tulane University, New Orleans) <i>The Law of Farm Tenancy and the Roman Agrarian Economy</i>	prof. Paul de Plessis (University of Edinburgh) <i>Locatio conductio and virtual reality</i>
prof. Peter Gröschler (Johannes-Gutenberg Universität Mainz) <i>Überlegungen zur Darlehensvaluierung und zum Darlehenszins in den tabulae ceratae</i>	dr Andreas Schminck (Max-Planck-Institut für Europ. Rechtsgeschichte Frankfurt a.M.) <i>Der „Nomos Georgikos“ und die Rechtspraxis</i>	prof. Philip Thomas (University of Pretoria) <i>Grotius' response to legal practice</i>
Elisabeth Kossarz (Universität Wien) <i>Die Vertragspraxis der Kaufpreiszahlung am Beispiel der Tablettes Albertini und der Ravennater Kaufpapyri</i>	dr Andreas Statthorst (Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg) <i>Vorsatztat und Vergleichverhalten – Gedanken zu Scaev. D. 50.9.6</i>	dr Olga E. Tellegen-Couperus (Universiteit Utrecht) <i>Roman Women Making Wills</i>
dr Joachim Hengstl (Phillips-Universität Marburg) <i>Das Wirken antiker Kautelarjuristen am Beispiel der gräko-ägyptischen Indemnitätsver einbarungen</i>	dr Matthias Armgardt (Ruhr-Universität Bochum) <i>Das Lösungsrecht der Mischna B.K.10.3 und das Reskript C.6.2.2</i>	dr Jan Willem Tellegen (Universiteit Utrecht) <i>Nihil hoc ad ius, ad Ciceronem</i>
prof. Wojciech Dajczak (Uniwersytet im. A. Mickiewicza Poznań) <i>Die Erörterungen des römischen Juristen Pomponius zur Natur des corpus als Gegenstand des Rechts</i>	dr Tammo Wallinga (Erasmus Universiteit Rotterdam) <i>Praxis der Lex Aquilia und griechisch-römische Theorie</i>	prof. Eric Pool (Vrije Universiteit Brussel) <i>Genera possessionum und causae adquirendi in D.41.2.3.21 (Paul. 54 Ed.). Bemerkungen zu einer folgenschweren Fehldeutung</i>
dr Zdravko Lučić (Universität Sarajevo) <i>Cicero und die klassischen Juristen</i>	Alessandro Hirata (Ludwig-Maximilians-Universität München) <i>Die actio iniuriarum in den alexandrinischen Dikaiomata</i>	dr Viola Heutger (Vrije Universiteit Amsterdam) <i>Die Anfänge der Sonntagsgesetzgebung</i>

Kolejny dzień (23 września) to popołudniowe wykłady w sekcjach oraz popołudniowe posiedzenie generalne SIHDA.

SEKCJA I	SEKCJA II	SEKCJA III
prof. Hans Ankum (Universiteit van Amsterdam) <i>Das Verhältnis zwischen dem Experten Latimus Largus und dem Juristen Paulus in D.44.2.30.1</i>	prof. Justo García Sánchez/Beatriz García Fueyo (Universidad de Oviedo) <i>Juan de Orozco, legista salamantino del siglo XVI, y su ad Responsa prudentium commentarii</i>	prof. Laurens Winkel (Erasmus Universiteit Rotterdam) <i>Les juristes romains – théoriciens ou praticiens?</i>
prof. Éva Jakab (Universität Szeged) <i>Cavere und Haftung für Sachmängel: Argumente gegen B. Kupisch</i>	prof. Lourdes Salomon Sancho (Universitat Oberta de Catalunya; Universitat Rovira i Virgili, Tarragona) <i>La venta dolosa de cosa ajena en el derecho romano clásico, Gayo 2,50</i>	prof. Nevenka Bogojević-Glušević (Univerzitet Crne Gore) <i>Notary and Legal Practice in Medieval Adriatic Communes</i>
prof. Bülent Tahiroglu (Istanbul Üniversitesi) <i>L'esclavage dans l'Empire Ottoman</i>	dr Carmen Lázaro Guillamón (Universidad Jaume I, Castellón) <i>Von Ulpian bis Accursius: Responsa über D.8.5.8.5</i>	prof. Georg Klingenberg (Johannes Kepler Universität Linz) <i>Das Modicum-Kriterium</i>

dr Guido Pfeifer (Ludwig-Maximilians-Universität München) <i>Le depositum comme dot fonctionnelle dans D.16.3.27 (Paul. 7 resp.)</i>	Andriej Schirvindt (University of Moskva) <i>Constitutum debiti und das Geschäftsleben</i>	prof. Artur Völkl (Leopold-Franzens-Universität Innsbruck) <i>Die dilligentia quam in suis des Verwahrers – ein verloren gegangener Gedanke des Celsus?</i>
prof. Ernest Metzger (University of Aberdeen) <i>The Praetor is out to Lunch: D.50.16.2.1</i>	Vera Isabella Langer (Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt a.M.) <i>Ehebrecherische Schuldner und vererbte Mütter – Die Declamatio Romanorum als Spiegel der Rechtspraxis des Prinzipats?</i>	prof. Mirjana Polenak-Akimowska (Ss. Cyril and Methodius University Skopje) <i>L'étude, l'enseignement et le rôle du droit romain en La République de Macédoine</i>
prof. Jaques Foviaux (Université de Cergy-Pontoise) <i>D'Antoine à Cléopâtre: le sexe à la fin de la République dans les Philippiques</i>	Gertraud Redl (Universität Wien) <i>Die fahrlässige Tötung durch Verabreichung schädigender Substanzen im römischen Strafrecht der Prinzipatszeit</i>	Anja Steiner (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg) <i>„Solidarität“ entre débiteur principal et cautions en droit romain classique, idem debitum et praescriptio</i>
Philipp Klausberger (Universität Wien) <i>Zur Haftung Dritter für die Verbindlichkeiten Minderjähriger nach Ulpian D.4.4.3.4 und D.4.4.13.pr.</i>	Goce Naumovsky (Ss. Cyril and Methodius University Skopje) <i>The Influence of Roman Societas on Partnership Contract in Macedonian Law</i>	Sarah Vendendriessche (Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt a.M.) <i>Possessio und dominium im postklassischen römischen Recht: Hatte Levy recht?</i>

Tabela wykładów pozwala na wyciągnięcie dwóch wniosków. Po pierwsze, choć oficjalnym językiem SIHDA nadal pozostaje francuski, to zdecydowana większość wykładów (ponad dwie trzecie) przygotowana została w innych językach kongresowych. W szczególności młodsza – pod względem kryterium dorobku naukowego – generacja romanistów rezygnuje z języka francuskiego na rzecz coraz powszechniej stosowanych języków angielskiego i niemieckiego.

Po drugie, prezentowane wykłady pomimo określonego tematu przewodniego konferencji nie zawsze mieściły się w jego zakresie. Zaprezentowano chociażby możliwość wykorzystania prawa rzymskiego i jego źródeł nawet w tak młodej dziedzinie prawa, jaką jest szeroko rozumiane prawo komputerowe, zajmujące się – przykładowo – wykorzystaniem komputerowych programów informatycznych do tworzenia prawniczych baz danych (zob. prof. Guido Tsuno). Ponadto, oprócz rozważań tradycyjnie obejmujących zagadnienia z zakresu prawa rzymskiego i innych praw antycznych, wiele miejsca poświęcono recepcji oraz związkowi dawnych rozwiązań ze współcześnie obowiązującymi porządkami prawnymi.

Wobec powyższego należy z przyjemnością odnotować fakt, że przedstawiciele nauki polskiej (prof. Anna Pikulska oraz prof. Wojciech Dajczak) dopełnili wszelkich wymogów stawianych uczestnikom konferencji naukowej. Wykazali się nie tylko dyscypliną w sformułowaniu tematu wystąpienia, ale także umiejętnością precyzyjnego wykorzystania czasu przeznaczanego na ich wystąpienia. Ta ostatnia zdaje się powoli zanikać.

Po zakończeniu obrad w sekcjach odbyło się posiedzenie generalne SIHDA, na którym wspomniano i uczczono minutą ciszy pamięć zmarłych w ubiegłym roku kolegów. Następnie ustalono termin (19-23/09/2006), miejsce (Komotini/Grecja) oraz temat (Formy zabezpieczenia wierzytelności) sesji przyszłorocznej.

Materiały z sesji tradycyjnie opublikowane zostaną w kolejnym numerze „Revue Internationale des Droits de l'Antiquité” (RIDA).

KONFERENCJA HISTORYKÓW Z OKAZJI 80. ROCZNICY PODPISANIA TRAKTATÓW W LOCARNO

W dniach 13–15 października 2005 odbyło się w Paryżu międzynarodowe kolokwium historyków na temat „Aristide Briand, la Société des Nations et l'Europe 1919-1932”. Organizatorem konferencji było Association Internationale d'Histoire Contemporaine de l'Europe, zaś inicjatorem francuskie MSZ. Oprócz MSZ, inicjatywę wspierała Fundacja del Duca (Institut de France), CNRS, uniwersytety: Paris IV–Sorbonne, Paris III i Poitiers, Service Historique de la Défense (Vincennes) oraz l'Association des Amis des Archives Diplomatiques. Animatorem i głównym organizatorem kolokwium był profesor Jacques Bariéty, emerytowany profesor Paris IV–Sorbonne, przewodniczący Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Współczesnej Europy.

Program kolokwium był niezwykle bogaty. Wygłoszono 29 referatów, a ponadto odbyły się dwie dyskusje o charakterze okrągłego stołu: na temat wydawanych zbiorów dokumentów dyplomacji francuskiej z lat dwudziestych XX w. oraz na temat Aristide'a Brianda, jego współpracowników i Quay d'Orsay. Referaty dotyczyły zarówno postaci Aristide'a Brianda, wielkiego wizjonera i pacyfisty, który kierował polityką zagraniczną Francji (w latach 1915-1917, 1921-1922, 1925-1932), jego idei nowego ładu międzynarodowego, zagwarantowania pokoju przez prawo i arbitraż; współpracy gospodarczej i społecznej w Europie międzywojennej, stanowiska poszczególnych państw europejskich wobec zawartych w Locarno paktu reńskiego i innych traktatów, reperkusji tychże traktatów i ich skutków dla Europy; wymiaru militarnego Locarno i problemu rozbrojenia w Europie międzywojennej, a także wpływu idei Brianda na intelektualistów europejskich. Dyskusje wykazały, że ocena paktu reńskiego, w którym Niemcy uznawały granice zachodnie, ale nie wschodnie, jak również ocena skutków Locarno, nadal budzi kontrowersje. Zgadzano się co do tezy, że Briand i jego wizja zjednoczonej Europy wpłynęły na Europę powojenną; Aristide Briand w istocie był jednym z duchowych ojców dzisiejszej Europy. Uczestnicy kolokwium mieli również okazję obejrzyć niezwykle ciekawą wystawę fotograficzną, dokumentującą aktywność dyplomatyczną Brianda.

Językiem obrad był francuski, zaś miejscem obrad sala Richelieu paryskiej Sorbony oraz siedziba Fundacji del Duca. Przewiduje się publikację materiałów konferencji. Niżej podpisana prezentowała niezwykle krytyczne przedwojenne opinie prawników polskich – między innymi Bohdana Winiarskiego – na temat obowiązkowego arbitrażu między Polską a Niemcami. Traktat arbitrażowy polsko-niemiecki był zawarty na konferencji w Locarno, podobnie jak także traktat niemiecko-czechosłowacki. Jednej z sesji przewodniczył prof. dr hab. Tomasz Schramm (Wydział Historyczny UAM), który reprezentuje środowisko historyków polskich we władzach Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Współczesnej Europy, organizacji afiliowanej przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Historyków.

MARIA ZMIERCZAK (Poznań)

**KONFERENCJA NAUKOWA
W PIĘĆSETLECIU KONSTYTUCJI NIHIL NOVI. Z DZIEJÓW STANOWIENIA
PRAWA W POLSCE.**

Dnia 2 grudnia 2005 r. odbyła się w Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarzkiego w Warszawie konferencja naukowa *W pięćsetlecie konstytucji Nihil novi. Z dziejów stanowienia prawa w Polsce*. Organizatorem konferencji był profesor Andrzej Ajnenkiel, kierownik katedry Historii Prawa WSHiP. Obrady, w których uczestniczyło wielu historyków prawa i przedstawicieli nauk o prawie obowiązującym ze wszystkich ośrodków akademickich w kraju, otworzyła rektor Uczelni, profesor Teresa Gardocka.

Referaty wygłosili profesorowie: Henryk Olszewski: *Sejm Rzeczypospolitej Obojga Narodów jako podmiot władzy i centrum kultury prawnej*; Jerzy Malec: *O rządach prawa w Rzeczypospolitej szlacheckiej uwag kilka*; Waclaw Uruszczak: *Konstytucja Nihil novi i jej znaczenie*; Jerzy Wojtczak-Szydłowski: *Terminologia prawnicza konstytucji Nihil novi*; Jacek Sobczak: *Sejmiki Wielkopolski wobec reform Sejmu Wielkiego*; Andrzej Ajnenkiel: *Tworzenie prawa odradzającej się Polski*; Michał Pietrzak: *Stanowienie prawa w Drugiej Rzeczypospolitej pod rządami konstytucji marcowej i kwietniowej*; Józef Ciągwa: *Uchwalanie i ogłaszanie ustaw śląskich (1922–1939)*; Adam Lityński: *Dwie transformacje prawne w Polsce w XX wieku*.

Referaty wzbudziły duże zainteresowanie wypełniającej salę publiczności i wywołały ożywioną dyskusję.

Materiały konferencji ukażą się drukiem w wydawnictwach Uczelni.

MARIA SOBCZAK (Poznań)